

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, доцента

Мороз-Огінської Майї Олександрівни

на дисертацію Костюк Ольги Петрівни «Теоретико-методичні засади формування естетичної свідомості майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки», поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Дисертація О. П. Костюк присвячена проблемі, значущість якої визначається одночасно логікою розвитку професійної освіти й особливостями сучасної дизайнерської діяльності. За умов стрімкого оновлення візуально-комунікаційного середовища, поширення цифрових та генеративних технологій від майбутнього дизайнера вимагається не лише володіння фаховим інструментарієм, а й здатність до естетичного судження, ціннісного вибору, осмислення культурних смислів і відповідального проектування. Саме тому формування естетичної свідомості закономірно постає системотвірним завданням професійної підготовки дизайнерів.

Переконливість обраного напрямку посилюється виявленими авторкою суперечностями: між суспільним запитом на культурно відповідального дизайнера та переважно інструментально-технологічною спрямованістю частини освітніх практик; між інтегративною природою естетичної свідомості й фрагментарністю її формування; між потенціалом цифрового освітнього середовища та недостатньою методичною визначеністю його використання. Дисертантка не обмежується констатацією цих суперечностей, а пропонує цілісну систему їх педагогічного розв'язання.

Роботу виконано відповідно до комплексної теми кафедри дизайну і медіавиробництва ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса

Шевченка» «Культурологічні та педагогічні проблеми підготовки майбутніх дизайнерів» (державний реєстраційний номер 0117U005555). Тему затверджено вченою радою університету (протокол № 3 від 28 жовтня 2022 року), що засвідчує її узгодженість з інституційними напрямками науково-дослідної роботи.

Об'єкт, предмет і мета дослідження сформульовані коректно; поставлені завдання відображають послідовність переходу від категорійного аналізу до проєктування, упровадження й експериментальної перевірки системи. Логіка роботи відповідає заявленій проблемі та забезпечує її розгляд на теоретичному, методичному й технологічному рівнях.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій та їх достовірність. Наукові положення дисертації мають належне теоретичне й емпіричне підґрунтя. Авторка опрацювала значний масив українських та зарубіжних джерел, зіставила педагогічні, психологічні, культурологічні й філософсько-естетичні підходи, а висновки вибудувала відповідно до мети та завдань дослідження. Методологічну цілісність забезпечує поєднання антропологічного, системного, синергетичного, аксіологічного, особистісно зорієнтованого, середовищного, компетентнісного, діяльнісного, рефлексивного й герменевтичного підходів.

Достовірність одержаних результатів підтверджується комплексом теоретичних, емпіричних і статистичних методів, репрезентативною вибіркою та тривалістю дослідно-експериментальної роботи. Експеримент упродовж 2022–2026 років охопив 422 здобувачів бакалаврського рівня шести закладів вищої освіти України: 212 осіб в експериментальній та 210 у контрольній групах. Використання критерію χ^2 Пірсона, зіставлення початкових і підсумкових даних, а також позитивна динаміка за всіма визначеними критеріями дають підстави вважати аргументацію авторки доказовою.

Методичну надійність посилює поєднання стандартизованих і авторських діагностичних процедур із аналізом продуктів проєктної

діяльності, педагогічним спостереженням, опитуванням та експертним оцінюванням. Це дозволяє зіставити кількісні показники з якісними проявами естетичної чутливості, ціннісних орієнтацій, здатності до інтерпретації та рефлексії. Позитивні зрушення в експериментальній групі є послідовними: частка здобувачів із низьким загальним рівнем зменшилася з 43,5 % до 34,0 %, а з високим – зросла з 13,9 % до 19,9 %, тоді як у контрольній групі зміни були менш значущими.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження.

Найсуттєвішим здобутком є теоретичне обґрунтування цілісної системи формування естетичної свідомості майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки. Система охоплює ціле-результативний, теоретико-методологічний, суб'єкт-суб'єктний, середовищний, змістовий і технологічний компоненти та розгортається на адаптивному, проєктно-творчому етапах й етапі професійно-світоглядної інтеграції. Така конструкція дає змогу узгодити мету, зміст, взаємодію учасників, освітнє середовище, технології та очікуваний результат.

Науково виваженим є визначення структури естетичної свідомості майбутнього дизайнера через ціннісно-мотиваційний, когнітивний, емоційно-перцептивний, діяльнісний і рефлексивний компоненти. Відповідні критерії, показники й рівні утворюють логічно пов'язану діагностичну систему, завдяки якій складний особистісно-професійний феномен набуває прикладного виміру. Схвальної оцінки заслуговує також уточнення категорійного апарату дослідження та розкриття функцій естетичної свідомості в дизайнерській діяльності.

Новизною позначене поєднання особистісно зорієнтованих, евристичних, практико-орієнтованих, цифрових, імерсивних, колаборативних технологій, дизайн-мислення і технологій саморозвитку. Авторська модель не механічно перераховує інструменти, а пов'язує їх із логікою становлення цінностей, знань, чуттєвого досвіду, творчої дії та рефлексії. У такий спосіб

професійна підготовка постає не лише засобом набуття дизайнерських умінь, а й простором формування естетично зорієнтованої особистості.

Структура роботи та її оформлення. Дисертація має завершену композицію: вступ, чотири взаємопов'язані розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список із 459 використаних джерел, серед яких 171 іноземною мовою, та додатки обсягом 145 сторінок. Основний текст містить 22 нумеровані таблиці й 15 рисунків. Така структура відповідає логіці складного теоретико-методичного дослідження та забезпечує поступове розкриття його задуму.

У першому розділі з'ясовано міждисциплінарні засади розуміння естетичної свідомості; у другому обґрунтовано методологію та концепцію; у третьому спроєктовано систему формування досліджуваної якості; у четвертому представлено організацію експерименту, діагностичні процедури й інтерпретацію результатів. Важливо, що теоретичні положення кожного попереднього розділу отримують методичне продовження в наступному, а підсумкові висновки не виходять за межі здобутих даних.

Матеріал викладено логічно та послідовно, із належним використанням наукової термінології. Таблиці, рисунки й додатки виконують аналітичну та доказову функції. Оформлення загалом відповідає нормативним вимогам до докторських дисертацій.

Зміст розділів збалансований: авторка достатньо уваги приділяє генезі проблеми, не підміняючи нею власної концепції, а опис експерименту супроводжує інтерпретацією педагогічного значення отриманих змін. Розгорнуті додатки роблять процедури відтворюваними та дають змогу оцінити зміст завдань, інструментів і навчальних матеріалів.

Значущість результатів дослідження для науки й практики та можливі шляхи їх використання. Теоретичне значення роботи полягає в розвитку положень теорії і методики професійної освіти щодо формування ціннісно-смыслових та естетичних засад діяльності майбутніх дизайнерів. Запропонована система може слугувати основою для оновлення освітніх

програм спеціальності «Дизайн», розроблення міждисциплінарних курсів, програм підвищення кваліфікації викладачів мистецько-дизайнерських дисциплін та подальших досліджень професійного становлення дизайнерів.

Практичну цінність мають діагностичні методики «Ціннісно-світоглядні орієнтації майбутніх дизайнерів», «Естетична чутливість», Aesthetic Awareness Tracker і методика діагностики розуміння естетичних категорій; лабораторні заняття з рисунку та живопису для першого курсу; герменевтичний практикум для другого–третього курсів; модулі «Філософія дизайну та естетичної свідомості», «Світоглядні парадигми та естетико-психологічний інструментарій дизайну», «Основи 3D друку та моделювання»; інтерактивний блок з кольорознавства й авторські вибірккові дисципліни. Комплексність матеріалів полегшує їх адаптацію до реального освітнього процесу.

Результати дослідження впроваджено у шести закладах вищої освіти України: Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка, Запорізькому національному університеті, Криворізькому державному педагогічному університеті, Черкаському державному технологічному університеті, Національному університеті «Львівська політехніка» та Університеті митної справи та фінансів. Географія апробації й наявність відповідних довідок підтверджують затребуваність розробок і можливість їх використання в різних інституційних умовах.

Запропоновані напрацювання можуть використовуватися варіативно: як наскрізна складова освітньої програми, як зміст окремих обов'язкових і вибірккових компонентів, як основа міжкафедральних проєктів або як програма професійного розвитку викладачів. Це особливо важливо для закладів, які не мають можливості запровадити новий великий курс, але прагнуть системно інтегрувати естетичний компонент у проєктні дисципліни, практики та кваліфікаційні роботи.

Повнота викладення матеріалу в наукових публікаціях. Основні результати дисертації достатньо повно представлені у 88 публікаціях: трьох

розділах колективних монографій, трьох навчальних посібниках, 16 статтях у наукових фахових виданнях України, одній статті у виданні, індексованому Web of Science, трьох публікаціях у виданнях, індексованих Scopus, п'яти працях у зарубіжних виданнях та 57 матеріалах апробаційного характеру. П'ятдесят одна праця є одноосібною; у співавторських публікаціях внесок здобувачки окреслено. Широка конференційна апробація і наявність двох свідоцтв про реєстрацію авторського права додатково засвідчують самостійність та апробованість результатів.

Відповідність змісту реферату основним положенням дисертації.
Дотримання академічної доброчесності. Реферат адекватно відтворює структуру, концептуальні положення, наукову новизну, практичне значення й висновки дисертації. Подані в ньому кількісні показники узгоджуються з результатами експериментальної частини. Аналіз дисертації та переліку публікацій не дає підстав сумніватися у дотриманні авторкою принципів академічної доброчесності; матеріали кандидатської дисертації 2019 року до цієї роботи не зараховано.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Загалом високо оцінюючи теоретичний рівень, методичну завершеність і практичну спрямованість дослідження, вважаємо за потрібне висловити такі зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. У категоріальному полі дослідження паралельно функціонують поняття «естетична свідомість», «естетична культура», «естетична компетентність», «естетичний досвід» і «естетично зорієнтована особистість». Видається доцільним у тексті висновків ще виразніше окреслити їх ієрархію та пояснити, які зміни естетичної свідомості є ядром, а які – педагогічними проявами чи результатами її формування.

2. Суб'єкт-суб'єктний компонент авторської системи охоплює взаємодію здобувачів, викладачів і стейкхолдерів. Практичне використання системи було б полегшене, якби дисертантка докладніше визначила функції зовнішніх стейкхолдерів – дизайнерських студій, культурних інституцій,

громадських організацій, замовників – на кожному етапі та запропонувала індикатори якості такої співпраці.

3. З огляду на вагоме місце цифрових та імерсивних технологій у технологічному компоненті авторської системи перспективним видається подальше розгортання методичного комплексу в напрямі осмисленого використання генеративного штучного інтелекту, VR/AR-середовищ і цифрових портфоліо. Доцільно було б чіткіше окреслити не лише їхній інструментальний потенціал, а й етичні межі застосування, зокрема питання авторства, академічної доброчесності, алгоритмічних упереджень і критеріїв естетичного вибору майбутнього дизайнера.

4. У дисертації переконливо описано компоненти системи, етапи та педагогічні технології, однак взаємозв'язки між ними подекуди подано переважно вербально. Для викладача-практика корисною була б узагальнена матриця «етап – компонент естетичної свідомості – навчальна діяльність – технологія – діагностичний показник», яка унаочнила б механізм досягнення результату.

5. Експериментальна база охоплює шість закладів освіти, що є безперечною перевагою. Водночас у роботі варто було б ширше прокоментувати способи врахування інституційної неоднорідності вибірки, відмінностей освітніх програм, дизайнерських спеціалізацій і можливого впливу викладача на результати, а також подати дані щодо узгодженості експертного оцінювання.

Висловлені зауваження та побажання мають переважно дискусійний і рекомендаційний характер, окреслюють перспективи подальшого розвитку порушеної проблематики та не знижують загальної високої оцінки дисертаційної роботи.

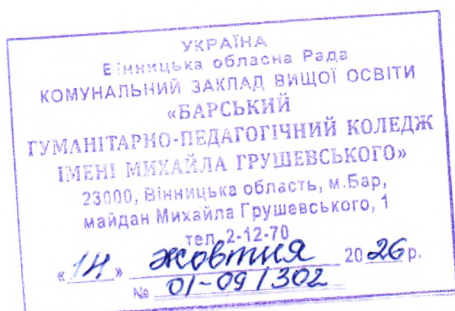
Загальний висновок. Ураховуючи актуальність теми, належний рівень методологічного обґрунтування, наукову новизну, теоретичну й практичну значущість та достовірність експериментальних результатів, вважаємо, що дисертаційна робота Костюк Ольги Петрівни «Теоретико-методичні засади

формування естетичної свідомості майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, у якому розв'язано важливу наукову проблему теорії і методики професійної освіти. За змістом, обсягом, рівнем новизни та якістю оформлення робота відповідає вимогам пунктів 7–9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197, а її авторка, Костюк Ольга Петрівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
декан гуманітарно-педагогічного факультету
Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

Майя МОРОЗ-ОГІНСЬКА

Олександр Самборський,
заступник директора
з навчальної
роботи